

COM DESENVOLUPEN ELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA LES COMPETÈNCIES BÀSIQUES D'EMPLEABILITAT EN ELS ADOLESCENTS TUTELATS?

Teresa Marzo Arpón (Universitat Ramon Llull)
Josefina Sala-Roca (Universitat Autònoma de Barcelona)
Mèrcè Jariot (Universitat Autònoma de Barcelona)
Laura Arnau (Universitat Autònoma de Barcelona)

Centres residencials d'acció educativa participants en l'estudi:

Coll d'Alba

El Mas

Kairos

La Llar

Les Vinyes

Mª Assumpta

Minerva

Osona

Sant Josep

Vorammar

Resum

Les competències d'empleabilitat són competències necessàries per poder accedir a una feina, ser capaç de mantenir-la i de promocionar-se. Aquestes competències són l'autoorganització, la construcció del projecte professional, la presa de decisions i resolució de problemes, el treball en equip, la comunicació, la perseverança, la flexibilitat i la responsabilitat i coresponsabilitat (Arnau, Marzo, Jariot i Sala-Roca, 2014).

Aquest estudi revisa la tasca educativa que desenvolupen els centres residencials d'acció educativa (CRAE) en els diferents espais de treball, emfatitzant i analitzant com aquesta tasca impacta en les competències bàsiques d'empleabilitat per tal de repensar els programes socioeducatius i enfortir el desenvolupament d'aquestes competències en els infants i adolescents acollits. Els objectius de l'estudi són:

- Conèixer les pràctiques educatives que es desenvolupen en els diferents espais educatius dels CRAEs per desenvolupar les competències bàsiques d'empleabilitat (CBE) entre els infants i adolescents acollits.
- Incentivar la reflexió entre els equips educatius dels CRAEs de la necessitat d'organitzar l'activitat del recurs i dels adolescents contemplant explícitament el desenvolupament de les CBE.

Es van fer entrevistes en profunditat a directors/es i educadors/es de 10 CRAEs de les províncies de Tarragona i Barcelona que acullen població en edats compreses entre els 12 i 18 anys. La participació en les entrevistes era voluntària i van donar el seu consentiment en la participació a l'estudi i la difusió dels resultats. El contingut d'aquestes entrevistes ha estat processat emprant l'anàlisi de contingut de tipus categorial. El procés de categorització ha estat deductiu-inductiu. Les dades s'han organitzat a partir dels espais i moments de treball al centre (espai tutorial, activitats dirigides dins del centre, organització de l'espai domèstic, assemblea, participació en activitats externes al centre, activitats externes de preparació per a l'autonomia i el lleure i les vacances) i de les 8 competències.

Síntesi dels principals resultats

La **tutoria** és un espai privilegiat per treballar especialment les competències *d'autoorganització, comunicació, presa de decisions, projecte formatiu-professional, responsabilitat, perseverança i flexibilitat*. Es dona una gran variabilitat en les formes de procedir dels centres en el moment d'elaborar el PEI i l'ITSE en un contínuum de menor o major participació i responsabilitat. Els temes que més es treballen són la gestió i ús del temps, la planificació de l'itinerari formatiu-laboral i les activitats lúdiques.

Les **activitats dirigides** al CRAE afavoreixen les CBE de *comunicació, responsabilitat i treball en equip* donat que, en molts casos, aquestes són preparades i dirigides conjuntament entre els educadors i els infants.

La implicació dels adolescents en **l'organització de l'espai domèstic** (compres i economia, cuina, neteja i manteniment, organització de festes i participació en consells i comissions) permet desenvolupar especialment les *competències d'autoorganització, presa de decisions i resolució de problemes, responsabilitat, treball en equip i comunicació*.

L'**assemblea** és un espai que molts centres utilitzen per desenvolupar les *competències de presa de decisions i resolució de problemes, comunicació, treball en equip, flexibilitat i responsabilitat*. L'assemblea es considera un espai adequat per revisar les normes, per resoldre conflictes i problemes quotidians, per escollir representants i equips o comissions, i per decidir quins tallers i sortides es fan al centre i quines actuacions i col·laboracions es fan amb la comunitat.

Les **activitats externes al centre** són espais essencials per potenciar el *treball en equip, l'autoorganització, la comunicació, la responsabilitat i la perseverança*. La participació en activitats extraescolars és l'opció més utilitzada pels CRAEs i són els adolescents, en la majoria de casos, els que trien i decideixen l'activitat que volen fer.

La majoria dels CRAEs organitzen **activitats** per promoure les competències bàsiques **d'autonomia** que necessàriament també suposen l'adquisició de CBE com *l'autoorganització, la responsabilitat, la presa de decisions i resolució de problemes i la comunicació*.

El **temps de lleure i vacances** permet desenvolupar especialment les *competències de presa de decisions i resolució de problemes, treball en equip i autoorganització*. Afavorir la participació dels joves en aquestes experiències és fonamental, tot i que a vegades els tràmits necessaris semblen difícils i lents.

Conclusions

En el dia a dia dels CRAEs hi ha multitud d'espais i moments en els quals es treballen les CBE, però cal que, tant els educadors com els adolescents visibilitzin i comentin el desenvolupament de les competències en aquests espais per a potenciar-los i fer-los més efectius i significatius. De fet, molt sovint els educadors les treballen sense ser-ne plenament conscients. Prendre consciència d'aquest treball pot facilitar potenciar-lo i fer-lo més efectiu i significatiu.

- Els espais que més faciliten el treball de les CBE són el tutorial i el d'activitats dirigides dins del centre.
- Les dinàmiques dels CRAEs afavoreixen preferentment les competències d'autoorganització, la presa de decisions i resolució de problemes, la comunicació i la responsabilitat i coresponsabilitat.

Els equips educatius s'han de concentrar en preparar als joves en les CBE per tal que quan tinguin una oportunitat laboral puguin aprofitar-la. Els CRAEs que tenen programes d'intervenció socioeducativa molt planificats i orientats a desenvolupar determinades competències estan demostrant tenir un efecte positiu en el procés de desenvolupament de les CBE dels joves.

1. Introducció

Una de les majors preocupacions dels joves tutelats i els seus educadors és poder assegurar els ingressos econòmics que possibilitin la subsistència quan aquests arribin a la majoria d'edat. Aquesta situació és especialment difícil quan el col·lectiu de joves tutelats té uns nivells altíssims de fracàs escolar (Sala, Villalba, Jariot, Rodríguez, 2009¹; Montserrat, Casas, Malo i Bertran, 2013², Jackson i Cameron, 2013³) i les feines que aquests aconseguen són en general de baixa qualificació. No obstant això, no és aquest l'únic problema que dificulta la inserció laboral. La baixa tolerància a la frustració, la manca de perseverança, la baixa capacitat de treballar en equip, etc. són aspectes que sovint fan difícil que molts joves tutelats i extutelats mantinguin les feines que aconseguen.

Les competències bàsiques d'empleabilitat són competències necessàries per poder accedir a una feina, ser capaç de mantenir-la i de promocionar-se. Es tracta de competències molt bàsiques que s'aprenen en el decurs de la socialització, primordialment en el si de la família i a l'escola. Pares i mestres ajuden als nens/es a desenvolupar-les a través del modelatge, de la instrucció directa, o de fer-los participar en activitats que afavoreixen el desenvolupament d'aquestes competències.

El grup d'Infància i Adolescència en Risc Social (d'ara endavant IARS) ha desenvolupat un model de 8 competències (Arnau, Marzo, Jariot i Sala, 2013⁴) que està essent validat, i que pretén oferir un marc de treball per poder reflexionar i millorar les pràctiques educatives que es desenvolupen als Centres Residencials d'Acció Educativa (d'ara endavant CRAE). A més també s'està treballant en un instrument que pugui ser usat en el marc de les tutories per diagnosticar i treballar el nivell competencial dels infants.

Tal com s'ha comentat, aquest model es basa en 8 competències bàsiques:

- Autoorganització: Planificar, gestionar i desenvolupar una tasca/treball tenint en compte els objectius de cada treball i cuidant tots els detalls.
- Construcció del projecte professional: Identificar i analitzar les necessitats de formació i d'experiència per obtenir un treball, mantenir-lo i promocionar en el mercat de treball de manera proactiva.
- Presa de decisions i resolució de problemes: Ser capaç de prendre decisions, identificar problemes i resoldre'ls de manera efectiva i constructiva, considerant diferents opcions i llur viabilitat.
- Treball en equip: Tenir una bona relació amb els altres per assolir els objectius de grup.
- Comunicació: Saber expressar-se en els diferents contextos (social, escolar, familiar...) de forma respectuosa i assertiva.
- Perseverança: Fer un esforç sostingut per assolir els objectius/tasques personals, malgrat les dificultats.
- Flexibilitat: Adaptar el comportament, les idees i les emocions quan es requereixi, sense lesionar els interessos propis.
- Responsabilitat i coresponsabilitat: Acceptar les obligacions personals i aquelles compartides amb altres, essent coherent.

2. Objectius de l'estudi

Els objectius que el grup IARS s'ha plantejat assolir mitjançant el desenvolupament d'aquest estudi són:

- Conèixer les pràctiques educatives que es desenvolupen en els diferents espais educatius dels centres residencials d'acció educativa per desenvolupar les competències d'empleabilitat entre els

¹ Sala-Roca, J., Jariot, M., Villalba, A. & Rodríguez, M. (2009). Analysis of factors involved in the social inclusion process of young people fostered in residential care institutions. *Children and Youth Services Review*, 31(12), 1251-1257.

² Montserrat, C., Casas, F. & Malo, S. (2013). Delayed educational pathways and risk of social exclusion: The case of young people from public care in Spain. *European Journal of Social Work*, 16(1), 6-21. <http://www.tandfonline.com/toc/cesw20/current>

³ Jackson, S. & Cameron, C. (2012). Leaving care: Looking ahead and aiming higher. *Children and Youth Services Review*, 34(6), 1107-1114.

⁴ Arnau, L., Marzo, T., Jariot, M. & Sala, J. (2013). Learning basic employability competence: a challenge for the active labour insertion of adolescents in residential care in their transition to adulthood *European Journal of Social Work*, 17(2), 252-265.

infants i adolescents acollits.

- Incentivar la reflexió entre els equips educatius dels centres residencials d'acció educativa de la necessitat d'organitzar l'activitat del recurs i dels adolescents contemplant explícitament el desenvolupament de les competències d'empleabilitat.

Amb aquest estudi es fa una revisió de la tasca que desenvolupen els CRAEs participants en els diferents espais de treball emfatitzant i analitzant com aquesta tasca impacta en les competències bàsiques d'empleabilitat.

Esperem que aquesta relectura en clau de competències serveixi per repensar els programes socioeducatius i enfortir el desenvolupament de les competències d'empleabilitat dels infants i adolescents acollits en centres residencials.

3. Metodologia

En aquest document es presenta un treball realitzat pel grup IARS amb la col·laboració voluntària de 10 CRAEs de les províncies de Tarragona i Barcelona que acullen població adolescent en edats compreses entre els 12 i 18 anys. Per conèixer la realitat educativa dels centres i extreure com aquesta té un efecte en el desenvolupament de les competències d'empleabilitat dels joves acollits, s'han realitzat entrevistes en profunditat a directors/es i educadors/es socials dels centres participants. En aquestes entrevistes es preguntava sobre les pràctiques que realitzaven en l'àmbit intern i extern per a treballar les vuit competències anteriorment esmentades.

El contingut d'aquestes entrevistes ha estat processat emprant l'anàlisi de contingut de tipus categorial. El procés de categorització ha estat deductiu-inductiu. Partint de les categories d'empleabilitat del model d'Arnau, Marzo, Jariot i Sala, (2013) s'han identificat les pràctiques socioeducatives dels centres residencials que poden desenvolupar aquestes competències en els joves i els espais on aquest treball es realitza.

Els CRAEs participants en l'estudi han estat:

- Les Vinyes, a Cerdanyola del Vallés (Barcelona) que acull infants i adolescents d'entre 6 i 16 anys.
- Kayrós, a Barcelona, que acull noies

adolescents de 14 a 18 anys.

- Minerva, a Barcelona, que acull infants i adolescents d'entre 0 i 18 anys
- La Llar, a Barcelona, que acull noies adolescents de 14 a 18 anys.
- Ma. Assumpta, que acull infants i adolescents d'entre 0 i 18 anys.
- Osona, a Vic, que acull infants i adolescents d'entre 4 i 18 anys.
- El Mas, a Gualba, que acull infants i adolescents d'entre 0 i 18 anys.
- Voramar, a Tarragona, que acull infants i adolescents d'entre 4 i 18 anys.
- Casa Sant Josep, a Tarragona, que acull infants i adolescents d'entre 3 i 18 anys
- Coll d'Alba, a Tortosa, que acull noies adolescents d'entre 12 i 18 anys.

A continuació es presenten els resultats més rellevants.

4. Resultats

En l'anàlisi realitzat es van identificar diferents espais educatius que aporten oportunitats significatives per a treballar les competències bàsiques d'empleabilitat. Concretament, quatre d'aquests espais són interns del mateix centre com són l'espai tutorial, les activitats dirigides dins del centre, l'organització de l'espai domèstic i l'assemblea. Així mateix, es van identificar tres espais d'activitats que s'esdevenen fonamentalment a l'exterior del centre, com són la participació en activitats externes al centre, les activitats externes de preparació per a l'autonomia i el lleure i les vacances.

Tot seguit s'exposen les competències bàsiques d'empleabilitat que amb més freqüència es treballen en cadascun d'aquests espais i es comenten exemples de pràctiques que faciliten el seu desenvolupament. Les experiències que es presenten ofereixen estratègies per treballar aquestes competències sent incorporades en l'activitat quotidiana dels nois i noies acollits en recurs residencial. Les característiques dels recursos així com la població atesa són elements facilitadors d'unes pràctiques o d'altres, però totes poden ser adaptables a les circumstàncies de cada recurs residencial.

Per fer la lectura més fluida s'ha optat per parlar dels nois, joves, nens, educadors, etc. per referir-nos a ambdós sexes.

4.1. Espai tutorial

La tutoria és un espai privilegiat per treballar les competències bàsiques d'empleabilitat. S'ha detectat que les competències que més freqüentment es treballen són l'autoorganització, la comunicació, la presa de decisions, el projecte formatiu-professional, la responsabilitat, la perseverança i la flexibilitat.

Un dels temes centrals de treball en l'espai tutorial són els PEI⁵ i ITSE⁶s. En aquest sentit hem observat una gran variabilitat en les formes de procedir dels centres a l'hora d'elaborar aquests protocols, en un contínuum de menor o major implicació i responsabilitat del jove. En alguns centres el PEI l'elabora l'educador social amb la direcció, i el jove només el llegeix. En d'altres se li dóna a llegir i se li demana una signatura de conformitat. En un tercer grup trobem centres on l'educador proposa objectius a l'adolescent, però es produeix un diàleg o negociació entre aquest i el tutor abans de concretar-los. I finalment trobem un darrer grup en què es demana al jove que plantegi els seus propis objectius fruit del treball realitzat entre tutor i tutorand perquè aquest compregui i assumeixi la seva situació i compromís en el seu assoliment, a més de prendre un paper actiu com a protagonista de la seva història. En un centre comentaven que el nen ha de deixar de ser l'espectador per passar a ser el protagonista de la pel·lícula.

Amb els ITSEs passa quelcom similar. Se situa al jove en un contínuum de menor a major participació/responsabilitat. En alguns casos merament se'ls informa de l'evolució i assoliment dels objectius plantejats, i en d'altres hi ha una revisió profunda conjunta (jove-tutor) dels nivells d'assoliment i propostes de futur en l'espai tutorial.

Contrasta que tots els centres treballen a contrarellotge perquè el jove sigui autònom i autosuficient als 18 anys en temes com la higiene, la feina, la gestió dels diners, etc., però en alguns casos, en lloc d'empoderar-los també en la presa de decisions a la seva vida, se'ls dirigeix en el què han de fer sense donar-los veu, o es delimita la seva presa de decisió només als interessos lúdics. Certament l'educador té més criteri que el jove, però difícilment aquest aprendrà a

responsabilitzar-se de la seva vida si no participa en la presa de decisions d'allò que l'afecta.

Una forma en què molts centres treballen la responsabilitat i la perseverança del jove és, de fet, la revisió dels pactes que s'havien establert en el PEI / ITSE. Molts centres apunten que els joves que acullen tenen molta manca d'atenció i fàcilment s'obliden o distorsionen els pactes i objectius acordats. Així en els seguiments, el PEI / ITSE no sols serveix com a recordatori per als educadors, sinó també per a confrontar al jove amb els seus compromisos i ressituar-lo en el seu procés.

Un dels temes primordials d'aquests plans educatius, que també treballen la responsabilitat i l'autoorganització, és la gestió del temps del jove, tant pel que fa a la gestió d'aquest en el si del centre, com pel que fa a l'assistència a activitats formatives, laborals i/o lúdiques externes al centre. Els educadors dels diferents centres coincideixen a atorgar al jove un major o menor grau de responsabilitat a l'hora de gestionar el temps en funció de la seva edat, i molts centres també ho condicionen al compliment de compromisos previs. Així, diversos centres expliquen que cada jove gestiona a quina hora ha de llevar-se per poder esmorzar i agafar el transport necessari per arribar al centre de formació, quan es dutxa, etc. Aquesta organització es plasma sovint en un calendari ubicat en algun espai on pugui ser contrastat tant pels nens o joves com per l'educador, com pot ser l'armari de l'habitació. En altres centres l'horari en què poden sortir amb els amics és més ampli o restrictiu segons com ha estat la seva actitud i el compliment d'acords i encàrrecs aquella setmana.

Un altre tema recurrent de l'espai de tutoria és l'acompanyament de l'adolescent o el jove a l'hora de dibuixar un itinerari formatiu laboral. En molts casos aquesta és una tasca complexa perquè molts joves assenyalen trajectòries irrealistes a causa que no són conscients dels requisits previs per accedir a aquella formació i que ells no els compleixen. Els centres intenten reconduir aquestes demandes a opcions formatives possibles, consonants amb els interessos del jove -tot i que no sempre és possible- treballant així també la flexibilitat. Quan no es pot donar resposta a aquesta expectativa, sovint s'opta, com a primera prioritat, per ocupar el temps i buscar-li al jove formacions i activitats

⁵ PEI: Projecte Educatiu Individual.

⁶ ITSE: Informe Tutorial de Seguiment.

que l'obliguin a mantenir uns horaris i rutines en el seu dia a dia. Tots els centres coincideixen en la necessitat que el jove tingui una ocupació/responsabilitat, malgrat que no sigui una clara preferència del menor.

Un altre aspecte a apuntar en aquest apartat és que diversos centres costegen l'activitat formativa si creuen que el jove l'ha d'aprofitar o si aquest presenta un bon comportament. També cal assenyalar que no és garantia d'èxit que els nois acabin culminant els estudis perquè els hagin triat ells mateixos, ja que també cal que els joves compleixin amb les normatives, l'assistència i les exigències d'aquesta formació.

Els centres sovint treballen la presa de decisions a l'hora de dibuixar un itinerari personal a través de les activitats lúdiques. L'adolescent sovint té l'oportunitat de triar segons les seves preferències i majoritàriament la seva demanda és acceptada pel centre. Tot i així, com es comentava en el cas de l'itinerari professional i/o laboral, no és garantia d'èxit el fet que hagi estat el menor qui ha demanat fer una activitat o una altra, i sovint es donen abandonaments d'aquestes últimes. Quan això succeeix, molts centres demanen al noi que assumeixi la responsabilitat dels seus actes. En alguns casos el jove ha de cobrir amb la seva paga el cost d'una part de l'activitat, i en d'altres insisteixen en l'assumpció del compromís adoptat pel jove i se l'obliga a assistir a l'activitat segons el calendari establert fins a la finalització d'aquesta.

Els espais tutorialis no sempre es limiten al tàndem educador-jove, sinó que en alguns centres s'amplien en coordinació amb altres equips, especialment aquells que tenen un paper rellevant en el futur de l'adolescent com és l'EAIA⁷. Els professionals d'alguns centres expliquen que el tutor treballa amb els nens i joves la comunicació amb l'EAIA, i fan conjuntament una llista de coses que el noi vol que es preguntin a l'EAIA. En altres centres és el mateix nen el que assisteix a la reunió amb l'EAIA i planteja les seves inquietuds. Hi ha una tercera experiència en què, fins i tot, pot donar-se la situació que el jove assisteixi a una reunió entre EAIA i família. Aquestes experiències són molt útils per treballar la competència comunicacional dels adolescents i generen un major sentiment de control del què passa a les seves vides, aspecte fonamental per reduir l'estrès i el malestar emocional que comporta la seva situació.

Una altra experiència de tutories "compartides" és les que es fan en alguns CRAEs en coordinació amb els centres educatius. En aquestes tutories els nens assisteixen amb els educadors a les reunions amb els mestres per parlar del seu funcionament a l'escola, etc. Involucrar als adolescents en aquestes reunions permet treballar la comunicació i la responsabilitat d'aquests últims.

Presentem a continuació l'experiència del CRAE Voramar (Tarragona). L'espai tutorial els ofereix oportunitats per treballar, per una banda, les competències de projecte formatiu-professional i de presa de decisions a partir de la participació activa del jove en la construcció del seu projecte formatiu laboral, i per altra banda, la responsabilitat, ja que a partir dels 16 anys, si la situació ho permet, el fan entomar la gestió dels tràmits necessaris per inscriure's en les activitats acordades.

...Cal identificar les potencialitats i qualitats personals i detectar en quin àmbit i tasca el jove és mostra més hàbil. A partir d'aquí, es pot generar un bon enfocament formatiu-laboral. En el marc del PEI i de la tutoria, el jove i el seu tutor podran desenvolupar aquells aspectes en els quals l'adolescent és més hàbil, i per tant, plantejar conjuntament els objectius de l'àrea formativa-laboral, fet que permet respectar les preferències del noi o noia. Alhora, la identificació de les pròpies intel·ligències i potencialitats també ens ajuda a identificar aquells aspectes en què l'adolescent mostra més mancances o és menys hàbil, per tal de poder-los treballar i generar així un major creixement. Aquest treball es duu a terme a través dels espais individuals de tutoria...

...Els joves realitzen les inscripcions als recursos formatius sols o acompanyats pels seus educadors de referència, depenent del grau d'autonomia dels joves. La intenció però, és que els nois i noies, a mesura que augmenten en el grau d'autonomia, sobretot a partir dels 16 anys, facin els tràmits i les recerques tots sols...

...El seguiment es realitza de forma semestral a través dels Informes Tutorialis de Seguiment Educatius (ITSE), on es valoren els objectius definits al PEI i, per tant, si cal realitzar algun canvi...

⁷ EAIA: Equip d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència.

En el següent paràgraf també es pot reconèixer el treball que s'està fent des del CRAE Voramar per treballar amb el jove les competències de presa de decisions i responsabilitat en l'espai de tutories individuals.

Al Centre Residencial d'Acció Educativa VORAMAR ara mateix estem en un procés de canvi i reorganització de com treballar amb els joves i infants acollits al nostre centre, donant-los més veu i apoderant-los en els processos de decisió de tot allò que els afecta d'una manera o d'una altra. Això és més remarcable en els joves més grans, ja que a mesura que s'apropen a la majoria d'edat, els fem agafar més responsabilitats quant a la seva pròpia vida.

Perquè sigui més entenedor, en la construcció del projecte professional, que es desenvolupa a les tutories individuals, treballem amb el jove sobre les seves motivacions i sobre la realitat en la qual es troba. A partir d'aquí, es planteja quina formació li convé més. Tenim joves que estan realitzant el que abans es coneixia com a PQPI, o d'altres que estan fent batxillerat. En els dos casos s'ha treballat a través de les tutories individuals.

En aquesta pràctica, també des del CRAE Voramar, se'ns mostra com treballen la presa de decisions dels nois pel que fa al lleure educatiu, també en el marc de l'espai tutorial.

En aquest moment, entenem que existeix una relació entre la baixa motivació que molts dels nostres infants i joves mostren a l'escola o institut, la baixa qualificació de les seves notes i els afectes negatius dels joves, entesos com el conjunt d'emocions negatives que sovint senten, com per exemple la baixa autoestima, l'autoculpabilització per la seva situació, etc. Per aquest motiu, donem molta importància a tot el que està relacionat amb el lleure (nosaltres l'anomenem Lleure Educatiu), on els mateixos infants i joves participen, a través de les tutories i del PEI (actualment els nois i noies llegeixen i signen el PEI. Més endavant també treballaran en la definició dels objectius), en la decisió d'escollir el recurs més adient per a ells. Creiem que aquest és un camí indirecte per tal d'aconseguir una major motivació dels

infants i dels joves, i per tant, reduir el fracàs escolar.

4.2. Activitats dirigides dins del centre

Les competències bàsiques d'empleabilitat no només poden desenvolupar-se de forma indirecta en les activitats quotidianes que es fan dins del centre, també poden ser objecte de formació específica i intencionada.

Alguns centres organitzen diferents tallers i activitats perquè el jove pugui desenvolupar habilitats que creuen importants: fer un currículum de feina, preparar-se per una entrevista, resolució de conflictes, higiene i sexualitat, cuina, emocions, esports i jocs de taula, etc. En aquests espais sovint es treballen diferents competències bàsiques d'empleabilitat. La comunicació és una de les més treballades, així com la responsabilitat i el treball en equip. En un dels centres la responsable de personal de l'entitat fa una sessió formativa amb les joves on emfatitza els aspectes de comunicació. Els explica el que es valora a les entrevistes de feina, com han de vestir-se, presentar-se, com han de fer una trucada de sol·licitud de feina, etc., i també es realitzen simulacions.

Altres tallers són conduïts per algun jove que està participant en una activitat externa i els aprenentatges que va adquirint els trasllada al centre en format d'activitat pels altres (p. ex. una noia estava fent patchwork en un recurs extern al centre i ensenyava com fer patchwork en un taller al centre). D'aquesta manera es treballen alhora la competència de comunicació i la de responsabilitat. En un altre centre es realitza una activitat de gran interès per les adolescents que consisteix a escriure en uns papers temes que les preocupen o volen parlar. Els papers els dipositen a la "capsa de comunicació", i a partir d'aquí, l'educador genera dinàmiques per compartir i expressar sentiments, emocions o neguits, fet que contribueix al desenvolupament de competències comunicatives.

En un altre centre expliquen que tenen un programa de mediació en el que no només treballen la resolució del conflicte a partir del diàleg, sinó també l'assumpció de responsabilitat a través d'accions de compensació envers la persona amb la qual s'ha produït el conflicte i envers el grup. Per exemple, si un jove té habilitats en l'ús de les noves tecnologies, li haurà de donar un cop de mà en aquest tema a la persona amb la qual ha tingut el conflicte. Aquesta última, al seu

torn, li haurà d'ajudar a fer unes feines de català, per exemple. Alhora, totes dues prepararan un pastís o uns sucus per compartir i compensar al grup per l'estona desagradable que han presenciat.

Un tema cabdal en l'atenció educativa als CRAEs és el reforç escolar, no tan sols perquè el fracàs escolar suposa perdre la major part d'opcions d'inserció laboral, sinó també perquè l'adquisició d'hàbits d'estudi està estretament vinculada al desenvolupament de competències com la perseverança, el projecte formatiu-professional i l'autoorganització. Generalment, els nens de famílies normalitzades desenvolupen aquests hàbits a casa acompanyats pels seus pares o per alguna persona que els fa reforç. Als centres els pot ser difícil poder donar l'atenció individualitzada a l'hora de fer deures i revisar els aprenentatges escolars. Però cal posar especial cura en aquest apartat per tal d'evitar l'altíssima taxa de fracàs escolar que pateixen aquests nens i que moltes recerques denuncien (Montserrat, Casas i Baena, 2015)⁸.

En aquest sentit els professionals d'alguns centres expliquen la seva preocupació per aquest tema. En un dels centres, a l'hora de plantejar-se el reforç escolar, prioritzen que els joves tinguin experiències d'èxit per tal de motivar-los i recuperar el seu interès per aprendre. En aquest cas, quan arriba l'estiu compren als nois quadernets d'un nivell inferior al curs que estaven fent per garantir un major èxit i perseverança. En alguns centres disposen d'una persona remunerada o voluntària per fer reforç a alguns nens que tenen més dificultats. Tanmateix, en molts centres això no es fa per manca de disponibilitat pressupostària. Ens consta d'algun centre que té programes de voluntariat per poder donar aquest suport. El voluntari va un o dos cops per setmana al centre a fer el reforç escolar a un nen. A part dels efectes positius sobre els resultats escolars, els nens i joves viuen molt positivament aquesta relació. També existeixen projectes de

voluntariat que es fan a les escoles, com el projecte CROMA, i que fàcilment podrien ser portats als CRAEs. El fracàs escolar acostuma a comportar dèficits d'autoestima idificultats d'integració en el grup d'iguals, i alhora, és un detonador de comportaments disruptius que poden convertir-se en comportaments conflictius i/o agressius a l'adolescència. Per això l'assoliment dels aprenentatges escolars és fonamental, no només per la futura inserció laboral, sinó també per la integració social i el benestar emocional de l'infant (Montserrat, Casas i Baena, 2015)⁹.

Caldria estudiar mecanismes perquè tots els nens atesos en centres residencials disposessin d'un temps d'atenció individual en els aprenentatges escolars com qualsevol nen en una família normalitzada disposaria; o fins i tot superior, considerant les mancances prèvies.

Per il·lustrar com les activitats dirigides des del centre són espasi idonis per treballar les competències de comunicació, responsabilitat, perseverança i treball en equip, presentem els Tallers dirigits a adolescents (parlem) com a experiència del CRAE Les Vinyes. Són tallers conduïts i dinamitzats conjuntament entre els educadors i els joves elegits per votacions, que varien anualment. Als joves que dinamitzen el taller, i també als participants, se'ls demana continuïtat en l'assistència, de manera que facilita treballar la perseverança i el treball en equip al llarg del curs, així com la responsabilitat assumida des de l'inici del curs escolar fins que finalitzen les sessions programades pel taller.

Al Centre Residencial d'Acció Educativa LES VINYES (Cerdanyola del Vallés), a l'inici de cada curs, es fa un sondeig amb l'Equip Educatiu, els Tutors i el grup de Joves (Assemblees, EPIC'S¹⁰) per tal de determinar quins són els interessos i les necessitats dels diferents adolescents de la llar. Un cop determinades aquestes necessitats, es valora i es determina quin tipus de tallers es poden dur a terme: Megahabilitats, Sexualitat, "Cap

⁸ Montserrat, C., Casas, F. & Baena, M. (2015). *L'educació dels infants i adolescents en el sistema de protecció. Un problema o una oportunitat?* Girona: Documenta Universitaria.

⁹ Montserrat, C., Casas, F. & Baena, M. (2015). *L'educació dels infants i adolescents en el sistema de protecció. Un problema o una oportunitat?* Girona: Documenta Universitaria.

¹⁰ EPIC's Equip de Participació i Col·laboració. Hi estan representats 1 educador per pis (4), 2 nois per pis (millor un de secundària i un de primària, en total 8 nois/es) i la

direcció. Els representants són escollits per votacions que es fan un cop a l'any. Es reuneixen 3 cops de forma plenària a l'any i algun cop en grup de treball reduït (nois/es i educadors, en total 8 persones). És un projecte que es va crear entre els educadors, la direcció i els nois. És com una Assemblea General de tota la llar.

endins”, Consum, Habilitats socials, Resolució de conflictes, Gestió de les emocions, etc.

En l’Assemblea del mes d’octubre (EPIC’S) es determina quin és el taller o parell de tallers que es realitzaran durant el curs i es marquen uns nois responsables (acompanyants de l’educador) d’aquest. Els nois i els educadors responsables del taller fan un sondeig més a fons i s’elabora una petita programació del taller (de 4 a 6 sessions).

A partir d’aquí, s’obre un període d’inscripció, i al mes d’octubre-novembre es realitza el taller. Normalment al mes de febrer-març es fa l’altre. Els tallers tenen una durada d’entre 1 hora o 1 hora i mitja, i es realitzen un cop cada quinze dies.

Els nois responsables del taller participen, conjuntament amb els educadors i la setmana que no hi ha taller, en la preparació dels mateixos i en l’avaluació de les sessions anteriors. Al final del taller es fa una petita avaluació entre els participants i l’equip responsable del taller.

Recomanacions:

- És molt important la participació i la vinculació dels nois amb el taller i amb els educadors que en són responsables. Aquest fet garanteix la continuïtat i finalització, així com la implicació i animació d’altres nois al taller.*
- S’ha de partir de les necessitats i preocupacions dels nois i poder-ho treballar a les tutories.*
- L’assistència al taller és opcional, però es demana continuïtat fins al final del taller un cop començat.*
- L’educador que dinamitza és “voluntari” per afinitat, coneixement i/o disponibilitat.*

Com a exemple d’un dels tallers realitzats, mostrem el de Resolució de conflictes, en el qual es pot identificar com es treballen preferentment les competències de comunicació i responsabilitat.

El taller es desenvolupa en grup gran (de 8 a 12 nois), un cop per setmana cada 15 dies, i té una durada d’1,5 h. El taller es desenvolupa a partir de diferents jocs, dinàmiques i activitats que permeten adquirir

diferents aprenentatges de resolució de conflictes. Prèviament a la sessió del taller, l’educador i l’equip responsable de nens i joves, nomenen a uns nois que faran d’observadors durant aquella sessió. La dinàmica comença amb l’explicació i realització d’un joc o activitat. Finalment, després del joc, s’analitza com ha funcionat l’activitat i es proposen diferents possibilitats d’abordatge davant de les dificultats, discussions o diferents contrarietats que s’han donat durant l’activitat.

L’espai de reforç escolar també és una activitat dirigida des del centre, amb un gran potencial per treballar competències d’empleabilitat, especialment la perseverança i el projecte formatiu professional. L’experiència del CRAE Minerva en la gestió d’aquest espai de reforç ens ofereix la sistemàtica que tenen preparada per donar resposta a la dimensió formativa dels infants acollits tan necessària en el seu projecte formatiu-professional.

El Centre Residencial d’Acció Educativa MINERVA (Barcelona) treballa d’acord amb un principi fonamental; no hi ha plena inserció social sense una bona inserció laboral. I aquest fet només és possible amb un molt bon bagatge formatiu. Des del centre totes les accions educatives que s’emprenen s’articulen entorn de l’àrea de responsabilitat de suport educatiu o reforç escolar... no només comptem amb l’equip educatiu del centre sinó amb altres professionals i/o col·laboradors...

... La nostra actuació contempla la necessitat de mantenir una relació propera, col·laboradora i constant amb els recursos formatius. Aquesta relació es concreta, en el cas d’ingressos nous, en una primera reunió/contacte per presentar el cas i establir mecanismes de coordinació posteriors... En els altres casos, és recomanable que, després de l’estiu, es realitzi una primera coordinació (presencial o telefònica) per fer una devolució de com han anat les vacances i explicar quina és la situació de l’infant, de cara a contextualitzar el cas i engegar el nou curs acadèmic...

A escala organitzativa, dins el CRAE hi ha un responsable d’àrea ... Els objectius fonamentals que persegueix són

proporcionar suport i estímul al procés d'aprenentatge, dissenyar i organitzar grups de reforç escolar, supervisar educativament els grups i adaptar el material didàctic en funció de les necessitats dels infants i joves.

Existeixen un seguit de normes en relació amb l'àrea de reforç:

- *Diàriament i de forma obligatòria hi ha un espai de deures per tots els infants i adolescents de les 18 h a les 19 h.*
- *Durant el primer trimestre del curs, tot el grup fa com a mínim un dia de reforç complementari als deures que es posin des de l'escola. Un cop acaba el primer trimestre, els resultats acadèmics marquen la necessitat d'augmentar els dies de reforç.*
- *Els infants i adolescents s'organitzen en tres grups de treball on les necessitats escolars són afins (grans, mitjans i petits). Hi ha un responsable (educador-tutor) per cadascun dels grups.*
- *Trimestralment, les reunions a les escoles guien i orienten aquest reforç a escala individual; dit això, es dedueix que els grups de treball són susceptibles de ser modificats. Si és necessari, es realitza una tasca de suport específica amb algun infant/adolescent que ho requereixi.*
- *... el grup d'educadors ha de garantir el silenci, la tranquil·litat i l'ordre.*
- *És deure de tot l'equip educatiu garantir el seguiment escolar de tots els infants i adolescents del centre que realitzin una formació acadèmica ocupacional, o bé el seguiment laboral d'aquells que estiguin treballant.*
- *El centre ha de comptar amb activitats de reforç escolar en el cas que es detecti la necessitat que algú ho necessiti. La responsabilitat de dur a terme aquestes activitats és de tots els membres de l'equip educatiu.*

Els instruments educatius per portar a terme el suport educatiu són:

- *Treball tutorial i assemblea. El tutor treballa a escala individual per a establir uns objectius anuals assolibles/desitjables que permetin millorar el seu rendiment escolar així com treballar el futur desinternament del noi*

també en aquest àmbit. A les assemblees, periòdicament, treballem aquest objectiu conjuntament amb els nois/es per a motivar i donar importància a la formació.

- *Confeció i revisió de grups de treball. Els educadors/tutors es divideixen tasques relacionades amb el reforç per a poder atendre les necessitats del grup en l'horari de reforç escolar. Treballem en dues franges horàries (de 16 h a 17 h i de 17 h a 18 h) adaptant-nos a les diferents edats dels nois i als horaris escolars.*
- *Creació de programes específics i material adaptat, segons les necessitats de cada usuari. Els educadors disposen d'una font bibliogràfica de reforç escolar amb diversos materials (organitzats a partir dels cursos escolars i les matèries) per a poder treballar aquelles assignatures amb les quals els infants i joves tenen més dificultats.*
- *Coordinació periòdica amb la xarxa docent i suport individualitzat. Realitzem un mínim de tres reunions anuals amb els tutors escolars dels nois. Sempre que la maduresa de l'infant ho permet, el fem participar d'aquestes reunions millorant així la seva responsabilitat envers aquest àmbit i podent treballar després amb ell des del CRAE. A les reunions arribem a uns acords, normalment, exposats per l'infant per tal de millorar aquells aspectes tant actitudinals com de continguts formatius que demanen una especial atenció.*
- *Coordinació amb l'entitat "Soñar Despierto". Posen a la nostra disposició voluntaris de reforç escolar per aquells nois que requereixen una atenció individualitzada, comproment-se a venir tot l'any escolar i oferint al noi un espai d'ajuda.*

4.3. Organització de l'espai domèstic

La implicació dels joves en l'organització de l'espai domèstic permet desenvolupar tant competències d'autoorganització, presa de decisions i resolució de problemes, i responsabilitat, com de treball en equip i comunicació.

Els espais de la vida domèstica dels centres en els quals els joves participen i es treballen les competències bàsiques d'empleabilitat poden agrupar-se en quatre grans àrees que a la pràctica diària se superposen:

- Compres i economia
- Cuina, neteja i manteniment
- Organització de festes
- Participació en consells i comissions per proposar millores en el funcionament del centre

La participació del jove en la compra i la gestió de l'economia li permet desenvolupar competències d'*autoorganització* i de *presa de decisions* en el moment de fer una previsió de despeses i prioritzar-les. Així, en molts centres el jove té assignats uns diners per a la compra de roba. El jove ha de pensar què li fa falta, el preu que té la roba que desitja comprar i prioritzar la despesa, havent de ser *flexible* en el que potser inicialment s'havia proposat. L'educador fa un treball d'acompanyament del bon ús dels diners. En general els educadors van de compres amb l'adolescent per ensenyar-los, a més de fer un bon ús dels diners, a fer compres raonables (valorar la qualitat, utilitat, estètica, usabilitat...).

En aquest sentit, la majoria de centres orienten al jove per a què estalviï una part de la paga i desenvolupi la *responsabilitat* en la gestió dels diners. Sovint aquesta paga s'utilitza com a element motivador pel compliment de les tasques que té assignades al centre (neteja, ordre, etc.). Un altre centre comenta que, d'entrada, els nois reben tota la paga i, si quan es fa l'avaluació de com ha anat l'execució dels encàrrecs setmanals el compliment no ha estat l'esperat, els treuen una part d'aquesta última. El treball d'aquests continguts apodera al jove i el capacita per a la seva futura vida autònoma.

Aquesta gestió dels diners també suposa desenvolupar la *responsabilitat*, la *presa de decisions* i el *treball en equip* quan les despeses a fer són compartides o afecten un projecte comú. Hi ha centres amb programes per desenvolupar la capacitat dels joves per la gestió de les despeses econòmiques. Així, per exemple, en un centre hi ha un programa d'economia de primer nivell en el qual les joves reben una quantitat de diners per organitzar tots els àpats dels caps de setmana d'un mes. Amb aquests diners les joves han de decidir menús i on comprar els aliments. Si són capaces d'administrar bé els diners, els que sobren els poden destinar a alguna activitat de lleure. En un

altre centre tenen un programa similar acotat als esmorzars. En aquest cas, el centre assigna una quantitat fixa pels esmorzars col·lectius del mes, i un grup d'adolescents s'encarrega de planificar-los ajustant-se al pressupost, comparant preus i fent la compra.

Molts equips educatius impliquen als joves en l'organització dels espais domèstics, fonamentalment en les tasques de cuina, neteja i manteniment. Així, en alguns centres els joves es *responsabilitzen* de rentar la seva roba i eixugar-la; o ajudar al personal de cuina i neteja en les tasques quotidianes. Aquesta participació, a més d'apoderar al jove per a la futura vida adulta i dotar-lo d'habilitats necessàries -que podria no desenvolupar perquè, en general, hi ha professionals contractats per fer-les-, li permet també desenvolupar la coresponsabilitat en el manteniment de la llar i *autoorganitzar-se* el seu temps diari per poder-hi encaixar aquestes col·laboracions. La *coresponsabilitat* és una capacitat absolutament necessària perquè el jove pugui conviure en el futur amb altres persones. Inevitablement aquestes tasques suposen desenvolupar habilitats per al *treball en equip*, i la *flexibilitat* necessària per a la *resolució de problemes* que sempre apareixen en l'abordatge de tasques compartides. Les tasques de manteniment (ordre, neteja, reparacions, pintura, etc.) són necessàries en tots els centres en major o menor grau, de la mateixa manera que són necessàries en qualsevol habitatge. En algun centre s'ha prescindit del personal de serveis que fa aquestes tasques perquè els joves aprenguin (amb l'ajuda de l'educador) com desenvolupar-se davant de problemes quotidians com pot ser arreglar la cisterna del lavabo, canviar bombetes, penjar un quadre i pintar, a més de cuinar.

En alguns centres els educadors fan un seguiment i valoració d'aquestes tasques i poden premiar als joves amb beneficis com l'ampliació en els horaris d'entrades o sortides, o en el manteniment o guany d'una paga o fins i tot amb nominacions per a reconeixements en una assemblea. Però també hem trobat algun centre en el qual es fa la revisió del compliment d'aquestes tasques en l'assemblea, i són els mateixos joves els que es demanen entre si explicacions o "es tiren floretes", sense la intervenció dels educadors. És un altre exemple de com es pot treballar la competència de *comunicació*.

Una altra de les àrees recurrents en els CRAEs és l'organització de festes (aniversaris, cultura popular, etc.). Aquests espais lúdics són espais privilegiats per treballar les competències de *presa de decisions*, *treball en equip* i *responsabilitat*. En la majoria dels centres es dona als joves el protagonisme en l'organització de les festes i l'educador assumeix el rol d'acompanyant. En aquests espais s'aglutinen els inputs de tots i es trenca la rutina diària. Els joves han de gestionar la *presa de decisions* de forma activa, han de decidir com es *comunique*n i coordinen per desenvolupar les diferents tasques i prendre consciència de la necessitat que cadascú compleixi amb les tasques pactades, demostrant així la seva *responsabilitat* en l'èxit de la festa. L'organització de la festa es converteix en un exercici real de *treball en equip*. En un dels centres entrevistats expliquen que fan comissions formades per un adolescent i un educador que es responsabilitzen d'una àrea específica (material, economia, etc.). Les diferents comissions han de treballar en xarxa per poder dur a terme un encàrrec específic (com pot ser una festa, un taller, una sortida, etc.).

En diferents CRAEs treballen la participació dels joves a través de comissions per planificar menús, sortides, tallers, etc. La participació dels joves en aquestes comissions facilita el desenvolupament de diferents competències. L'assumpció de la *responsabilitat* organitzativa que té la comissió per complir amb l'encàrrec requereix competències *comunicatives* i de *treball en equip*. Aquestes competències són necessàries en la vida adulta per ser present en la vida comunitària, ja sigui en l'àmbit laboral, veïnal, oci, etc.

Una altra experiència interessant que hem conegut en les visites ha estat l'acompanyament-tutorització entre iguals. Així, en un centre ens explicaven que quan arribava un nou nen se li encarregava a un nen del grup de la mateixa edat que l'acollís –a més de l'acollida que li feia l'educador-, li ensenyés el centre, li expliqués aspectes del funcionament, etc. També hem trobat un exemple interessant de treball en la *comunicació* i la *coresponsabilitat* en la incorporació dels nens en el pla d'emergència. Així en un centre implicaven als infants fent que un dels nois més grans tingués assignat encarregar-se d'un més petit en cas d'emergència. I un altre centre també compta amb els més grans per, juntament amb l'educador, acompanyar de la mà als més petits quan surten a jugar al parc proper.

En un dels centres tenen un espai intern de bústies per tal que les educadores puguin dipositar missatges per a les joves del centre, i les joves del centre per a les educadores. Amb aquest instrument es treballen les habilitats *comunicatives*, i alhora també esdevé una eina que afavoreix la relació afectiva amb les joves, donat que sovint s'utilitza per enviar missatges amb contingut emocional positiu.

Com a activitat de participació en consells i comissions, un centre explica que, tres cops l'any, es desenvolupen unes reunions de treball entre la direcció del centre i els representants dels nens (per edats o per llars/pisos) amb l'objectiu de cercar millores i noves propostes d'activitats. Es tracta d'un espai que permet treballar la competència de *comunicació*.

Algunes de les experiències d'organització de l'espai domèstic potenciadores de competències d'empleabilitat són les que ens expliquen al CRAE Kairós i al CRAE Ma. Assumpta. A Kairós veiem com un espai que denominen *Comissions* permet a les adolescents treballar competències d'empleabilitat com la *presa de decisions*, la *resolució de problemes*, la *responsabilitat*, l'*autoorganització* i el *treball en equip* a través de la seva participació voluntària i interessada en l'assumpció d'alguna de les responsabilitats del centre, amb el suport d'un educador. Ja en sí el plantejament que Kairós fa d'aquestes comissions estimula i provoca la responsabilitat i la presa de decisions de les adolescents que es decideixen participar-hi.

El programa de participació implementat al Centre Residencial d'Acció Educativa KAIRÓS (Barcelona) planteja la participació com un procés actitudinal voluntari però intencionat, planificat però permanentment flexible, i que es caracteritza per la diversitat de metodologies que utilitzem en els diferents àmbits d'intervenció i en els diferents contextos (grup-al·l individual, intern-extern al CRAE). Destaquem la flexibilitat, que no és el mateix que la improvisació, com una de les seves característiques bàsiques, que permet a l'educador estar obert contínuament a canvis d'estratègies, i a fer ús de mètodes, tècniques, activitats i recursos en diferents situacions, en funció del context i de la jove o grup de joves amb els quals treballa.

El programa de participació és transversal al CRAE, i pot o no desenvolupar-se. Depèn de la voluntat de les joves en els àmbits d'intervenció (individual, grupal, vida quotidiana, recursos externs...), ja que la participació és un dret (no un deure, d'aquí la voluntarietat). A major execució per part de les adolescents, menys marge de decisió per part dels educadors, que han d'aconseguir exercir la funció d'acompanyament i dinamització. A més, els educadors han de realitzar un treball de reflexió amb els adolescents que permeti a aquests últims prendre decisions ben deliberades.

Així doncs, el programa es desenvolupa de diferent manera en cadascun dels àmbits, ja que es va redefinint funció de les joves que vulguin participar i del grup al qual ha de donar resposta en cada moment. Els principis que guien el programa són els següents:

- La participació ha de ser voluntària.*
- El programa ha de ser permanentment flexible.*
- El programa està format per àmbits d'intervenció diversos.*
- L'ús de les metodologies d'intervenció, dels mitjans i dels recursos seran diversos.*
- Qualsevol pràctica ha de ser participativa.*
- Ha de generar un ambient d'aprenentatge relaxat.*
- L'aprenentatge ha de ser per immersió: no només hem de dissenyar, sinó fer, i l'educador ha de ser l'exemple (aprenentatge vicari).*
- L'avaluació del programa s'ha de fer de manera col·lectiva.*

A la pràctica, els principis es materialitzen en la constitució del que anomenem "comissions". Les comissions estan formades per un educador i una noia. Existeixen diferents comissions, en funció de les diferents àrees de responsabilitat del CRAE: comissió d'assemblea, de manteniment i decoració de la llar, de fotografies, de compres, de menús, de festivitats, de taulells informatius, de tallers, de biblioteca, del pla comunitari, de recursos culturals i de sostenibilitat. Aquesta distribució està penjada en un dels taulells

informatius del CRAE, per tal que tothom sigui coneixedor de qui és el responsable i de què. En el cas del requadre on posa "noia" hi apareixerà el nom propi de la noia que s'hagi ofert voluntària per dinamitzar la comissió en qüestió, i si no n'hi ha cap, quedarà constància que la responsabilitat està vacant. Pel que fa a la distribució de professionals, es realitza tenint en compte que puguin dur a terme les activitats del programa i de l'acció dels quals en són responsables, dins de l'horari de feina, i que la tasca a desenvolupar sigui coherent amb les funcions que té assignades al CRAE. En l'organigrama del taulell informatiu del CRAE també hi apareix el nom propi del professional, de manera que totes les joves saben a qui es poden dirigir.

Des d'un altre plantejament, el CRAE Ma. Assumpta organitza l'espai domèstic de cuina per treballar amb els joves de 12 a 17 anys les competències de responsabilitat, autoorganització i treball en equip. Amb el suport dels educadors, el grup d'adolescents assumeix tasques de recollida i neteja de l'espai cuina i menjador una vegada el personal de serveis propi del centre ha finalitzat la seva jornada laboral.

...El Centre Residencial d'Acció Educativa Ma. ASSUMPTA (Badalona) és un centre gran, amb molt personal educatiu i de serveis. Aquest fet incideix en la dinàmica i funcionalitat dels nois i noies dins del centre i limita les possibilitats de col·laboració en les tasques domèstiques en general... El personal de serveis cobreix gran part de les necessitats en aquest àmbit...

Hi ha diferents moments del dia en què els nois i noies de la llar Itaca (12-17 anys) col·laboren en les tasques relatives al menjador:

- Al migdia, els nois que arriben més tard al centre, quan ja no hi ha personal de serveis, recullen els plats utilitzats, els netegen i paren taula per sopar.*
- A mitja tarda freguen els gots que s'utilitzen per berenar dels infants de tot el centre. Per dur a terme aquesta tasca s'elabora un llistat mensual per tal que tots els nois puguin col·laborar un dia o altre.*

- *Al vespre, de forma rotatòria, s'encarreguen de rentar els plats, parar la taula per l'endemà al matí i treure les escombraries.*
- *Els caps de setmana, els joves també participen en les feines domèstiques. Les tasques s'organitzen entre els nois que no tenen permisos i que, per tant, es queden tot el cap de setmana al centre. Les tasques sempre són les mateixes:*
 - *Netejar els plats a les escombraries, passar-los per aigua, omplir les safates, posar el rentaplats, eixugar els plats amb draps de cuina i endreçar-los al lloc corresponent.*
 - *Parar la taula pel següent àpat.*
 - *Escombrar el menjador perquè estigui net al proper servei i finalment llençar les escombraries als contenidors que estan al carrer.*

Recomanacions per a la seva implementació:

- *Cal conscienciar als nois sobre el fet que el menjador és un espai molt utilitzat al llarg del dia. Alhora, cal responsabilitzar-los del seu ús correcte i de què estigui net i endreçat per a la seva utilització. Aquest fet és una tasca del tots.*
- *Tot i que no és una activitat voluntària i està organitzada pels educadors, s'intenta en la mesura del possible que sigui una activitat plaent i que assumeixin la realització de les tasques de forma natural i com a part d'un tot en la vida del centre.*

4.4. Assemblea

L'assemblea és un espai que molts centres utilitzen per desenvolupar les competències de *presa de decisions, resolució de problemes, comunicació, treball en equip, flexibilitat i responsabilitat.*

L'assemblea és un espai de treball en equip que permet que els joves es *comuniquin, s'organitzin i es responsabilitzin* de diferents funcions dins de la dinàmica de l'assemblea (proposar temes, confeccionar l'ordre del dia, moderar, fer de secretari, etc.). Així mateix els permet desenvolupar les habilitats de *resolució de problemes* de forma dirigida i orientada pels educadors, així com les habilitats de negociació i *flexibilitat* per arribar a pactes. També és un espai

molt adequat per desenvolupar les competències *comunicatives* aprenent a escoltar als altres, a opinar quan correspon, i a no opinar quan no pertoca, a més de valorar i reconèixer la vàlua dels companys i educadors. Així, per exemple, en alguns centres es finalitza l'assemblea amb una assignació de punts argumentats ("dono un punt positiu a ... perquè...") que poden fer tant els nens com els educadors, garantint que tot participant de l'assemblea hagi emès i rebut un reconeixement públic quan aquesta última finalitzi.

En conjunt, els centres donen contingut a les assemblees com a espais de revisió de les seves normes, i de *resolució de conflictes* i problemes quotidians. També és un espai en el qual s'escullen representants i els equips o comissions, i es decideixen quins tallers i sortides es fan en el centre durant la setmana i el cap setmana, i quines actuacions i col·laboracions fan amb la comunitat. Per exemple hi ha centres que decideixen fer alguna activitat de voluntariat anual o participar en festes del barri o de la població, etc. El treball d'aquests continguts apodera als joves, donant-los responsabilitats i generant sentiments d'equip i pertinença, etc.

No obstant això, l'organització de les assemblees és diversa en els diferents centres:

- En un dels centres les assemblees s'organitzen primer per grups petits que fan propostes i les presenten a través d'un portaveu. Així es garanteix la participació de totes les persones en les decisions. En aquest mateix centre també es treballa que els joves no opinin en les coses que no els afecten.
- En aquesta mateixa línia un dels centres promou la participació a través de l'Equip de Participació i Col·laboració (EPIC) compost per un nen/jove representant i un educador de cadascun dels grups de nens/joves. Tres cops a l'any aquests equips fan reunions generals amb l'equip de direcció traslladant les propostes plantejades a les respectives assemblees.
- En un altre centre utilitzen l'assemblea per treballar les activitats de col·laboració amb la comunitat (p. ex. com participar amb entitats del barri) engrescant al màxim de participants.
- Per un altre centre les assemblees es converteixen en espais de reforç positiu davant de tot el grup, i així els participants

donen punts positius argumentats a tots els joves i educadors.

- En un dels centres es fan assemblees que emulen les reunions dels educadors. Així hi ha diferents càrrecs (moderadora, presidenta, secretària, etc.) que regulen el desenvolupament de la sessió. Els càrrecs són rotatius. A les assemblees amb els grans es porten pastes i galetes com sovint es fa a les reunions d'equip educatiu amb l'objectiu de generar un ambient més distès i agradable, i d'afavorir la participació i comunicació. En aquestes reunions es prenen acords vinculants. Els acords els pengem al suro. Al final de l'assemblea es treballa la cohesió grupal amb un joc en el qual les educadores nomenen "princeses" i "dames" per reconèixer comportaments destacats. A les noies se'ls hi fa una foto, moment que esperen amb molta il·lusió.
- L'organització temporal de les assemblees pot passar per diferents moments, entre setmana o bé en caps de setmana. En algun centre, en lloc de fer assemblea, realitzen sobretaula a l'hora del sopar, aprofitant aquest moment per comentar les notícies del dia i tot el que hagi passat. S'aprofiten aquests elements per introduir temes que ajudin als nens i joves a normalitzar la seva pròpia història de vida.

Presentem l'experiència del CRAE Coll d'Alba com una alternativa per gestionar i treballar les assemblees amb les adolescents participants, atorgant-los un paper preferent en la dinàmica del centre que va més enllà del temps concretament destinat a realitzar-la, i en la que la participació i implicació per part de tots els membres participants genera el clima necessari per desenvolupar competències d'empleabilitat com la presa de decisions, la resolució de problemes, la comunicació, el treball en equip, la flexibilitat i la responsabilitat en l'assumpció dels acords presos.

Al Centre Residencial d'Acció Educativa COLL D'ALBA (Tortosa) l'assemblea és un espai democràtic on tothom té un paper. És un espai de comunicació i convivència on educadors i noies intercanvien opinions, parlen, escolten i es respecten.

Sobretot és un espai de les noies i per les noies. A l'Assemblea també s'intenta incentivar a les noies en la seva millora oferint la possibilitat d'aconseguir premis (més temps de sortida, hores extra de TV, internet, incentiu econòmic...) mitjançant els nomenaments de princesa i dama de la setmana.

L'Assemblea es realitzarà en el menjador, tots els participants estaran asseguts al voltant de la taula. Hi haurà cada setmana una presidenta (porta l'ordre del dia), una secretària (escriu l'acta), una moderadora (dóna torn de paraula), una decoradora (prepara el context) i una il·lustradora (dibuixa, fa títols, posa color...). Totes elles tenen un paper molt important en l'Assemblea. Les noies tenen un llibre d'actes on la presidenta anotarà el que es parla aquell dia. Totes les noies tindran un bolígraf i un paper per fer les seves anotacions.

Normes de l'Assemblea:

- Demanar torn de paraula.
- Concedir el torn de paraula.
- No monopolitzar l'assemblea.
- Parlar com a mínim dos cops.
- No insultar.
- No cridar.
- No faltar al respecte.
- Totes les opinions són interessants.
- De cada tema parlat s'ha d'arribar a un acord i s'ha de posar per escrit.
- Els acords es poden escriure, il·lustrar i penjar com a recordatori.
- Els acords s'han de respectar

Planificació i desenvolupament de l'Assemblea:

- 10 minuts abans de l'Assemblea es reuniran la presidenta, que haurà estat votada en l'assemblea anterior, i l'educador.
- La presidenta haurà de portar els suggeriments de la bústia i les propostes que li hagin fet les companyes.
- L'educador portarà les respostes de la setmana anterior, noves demandes de l'equip per al grup de noies i la proposta d'una activitat o joc. Aquesta activitat o joc haurà de ser curta, i que faciliti la convivència i promogui el raonament crític i constructiu. L'activitat la

proposarà el torn que fa l'assemblea aquella setmana.

- En aquesta reunió prèvia entre la presidenta i l'educador s'estableix l'ordre del dia i es cronometren els temes.
- A la reunió de l'equip educatiu s'haurà proposat qui és o són les noies que requereixen una menció especial (dama o princesa) pel seu comportament o bon fer durant la setmana i quines noies tenen la possibilitat de ser nominades per a la propera assemblea
- Les noies, per la seva part, també poden nominar a les companyes per aconseguir la menció especial.

Comença l'Assemblea.

- La presidenta obre l'assemblea. Explica al grup les demandes que s'han fet per la propera reunió d'equip.
- Es pregunta si hi ha alguna demanda més.
- És interessant que alguna noia pugui aportar demandes i fer votacions.
- L'educador dóna resposta a les demandes de la setmana anterior, argumentant sempre la resposta i donant alternatives si la resposta a la demanda és negativa. Donarà més d'una alternativa. Exemple: *¿què volen fer, això o allò?, i es decideix per votacions.*
- L'educador li dóna la paraula a la presidenta per proposar l'activitat o joc.
- De tot el que fem hem de treure conclusions. La presidenta pregunta quina conclusió en traiem.
- La secretària llegeix l'acta i tothom la signa en conformitat.
- S'escull la presidenta, la secretària, la moderadora, la il·lustradora i la decoradora de la setmana següent.
- Es comunica qui són la princesa i dames de la setmana.

De les coses que les noies proposen algunes s'han de poder decidir a l'assemblea perquè adquireixi un paper més important. Hi ha d'haver marge de maniobra perquè les noies puguin opinar i decidir. Els acords que es prenguin es penjaran a un suro perquè tothom ho recordi i ho compleixi.

Es realitza en una periodicitat setmanal. A l'estiu es realitza al torn de migdia i la resta de

l'any es fan després de sopar. Normalment es fan els dimecres.

Recomanacions per a la seva implementació:

- *El format que presentem d'Assemblea creiem que afavoreix la participació de les noies en la vida quotidiana del centre. El fet que cadascuna d'elles assumeixi un càrrec afavoreix la responsabilitat i fomenta el respecte, ajudant a una millor integració al grup.*
- *El paper de l'educador és secundari, ja que supervisa i controla, fet que ajuda a l'autonomia de les noies en la presa de decisions.*

4.5. Participació en activitats externes al centre

Les activitats externes al centre són espais essencials per la socialització dels joves i per al desenvolupament de diverses competències, algunes de les quals també són competències bàsiques d'empleabilitat, com el *treball en equip*, l'*autoorganització*, la *comunicació*, la *responsabilitat* i la *perseverança*.

Tal com hem comentat abans, molts centres treballen la incorporació de l'adolescent a la comunitat a través de la participació en les activitats extraescolars. Tots animen als nens i adolescents a participar però se'ls demana el compromís/*responsabilitat* i la *perseverança* en l'assistència. En els casos en els quals els joves abandonen, se'ls demana que assumeixin part dels costos que suposa la formació o l'activitat, o algun altre tipus d'assumpció de conseqüències. La *perseverança* és una de les competències bàsiques d'empleabilitat. Qualsevol feina requereix l'assistència puntual i continuada. Més enllà de l'assistència obligatòria a l'escola, aquestes activitats són espais idonis per treballar-la, i més en el cas que hagin estat triades pel mateix nen.

D'altra banda la participació en les activitats extraescolars afavoreix el desenvolupament de les habilitats socials i de *treball en equip* dels joves. La competència social no només és una competència bàsica d'empleabilitat, també és una competència clau per la integració social, i a més és necessària per sentir-se membre d'una comunitat, aspecte bàsic pel benestar humà tal com assenyalava Maslow. Les persones construeixen xarxes de suport social gràcies a aquestes competències.

Molts centres han relatat que els caps de setmana els infants i joves refusen sortir amb altres joves de fora del centre o participar en activitats d'entitats externes. Això pot relacionar-se amb una manca d'habilitats socials que els fa sentir incòmodes a l'hora de compartir el temps de lleure amb altres iguals. Involucrar als infants en activitats extraescolars en edats primerenques afavoreix la creació d'una xarxa d'iguals fora del centre.

Alguns educadors promouen que els infants facin els deures amb altres companys de l'escola que no resideixen al CRAE. Aquest *treball en equip* amb joves que no són del centre és un aspecte molt interessant pel que fa a la creació d'una xarxa de suport social d'iguals. Anar a casa dels companys d'escola a jugar o a fer deures és un fet quotidià per molts nens i nenes. Pel nen obrir les portes del centre -que per ell és casa seva- als companys per fer els deures o jugar és un aspecte de normalització que li permetrà sentir-se d'igual a igual amb els companys, i alhora sentir com quelcom normal anar a casa dels altres. Per afavorir aquesta estima pel centre i sentir-lo com a propi, en algun centre els joves participen en la decoració/condicionament dels diferents espais, fent que ells se sentin còmodes i orgullosos del seu espai i tinguin ganes d'ensenyar-lo als seus amics.

Aquestes experiències bàsiques de socialització són necessàries per desenvolupar les competències de *comunicació* i *treball en equip*, perquè l'adolescent adquireix confiança en sentir que el seu entorn residencial és acceptat pels seus iguals de fora del centre i que pot utilitzar-lo com a espai on realitzar activitats de cooperació que promouen l'aprenentatge de les competències abans esmentades.

En alguns centres de joves se'ls anima a participar en activitats d'Aprenentatge i Servei. Aquesta oportunitat facilita a l'adolescent no només desenvolupar habilitats com la *perseverança*, la *responsabilitat*, la *comunicació* i el *treball en equip*, sinó també aprendre habilitats professionals en fer immersió en un context professional real. Al mateix temps l'apodera en millorar la valoració que fa de les competències i habilitats pròpies, gràcies al reforç que rep tant de professionals com usuaris en els espais que col·labora.

Altres CRAEs promouen que els joves es formin i obtinguin el *curs de monitors*. Aquesta experiència, igual que l'anterior, suposa desenvolupar unes pràctiques en les quals han

d'assumir *responsabilitats* com adults-educadors i els ubica en una presa de perspectiva nova per a ells que els fa sentir més autònoms i responsables, alhora que adquireixen confiança en si mateixos. Aquesta experiència sovint té efectes molt més immediats en la construcció del projecte professional i la responsabilitat dels que s'aconsegueixen en anys de tutoria.

Els adolescents també desenvolupen altres activitats fora de l'entorn residencial que promouen l'*autoorganització* del temps, els diners, etc. Així per exemple un dels centres ens explicava que quan els joves s'apunten a fer alguna activitat que comporta desplaçaments això suposa un important aprenentatge pel jove pel fet d'haver d'aprendre a gestionar el temps, els recursos econòmics, etc. En alguns casos es demana al jove que faci una anàlisi prèvia dels recursos abans de *prendre la decisió* d'apuntar-se a una activitat.

Diferents centres comenten que les sortides de cap de setmana les proposen els mateixos nens o adolescents i les decideixen per votació en l'espai d'assemblea. Hi ha una experiència en un centre on es demana als joves la valoració d'aquestes sortides mitjançant una fitxa d'avaluació com a estratègia que contribueix al desenvolupament de la *responsabilitat* i del *treball en equip*.

Com a exemples del treball de les competències d'empleabilitat quan els nens i nenes participen en activitats externes al centre, presentem tres experiències diferents; una del CRAE Osona, una segona del CRAE La Llar i una tercera del CRAE Voramar.

Pel CRAE Osona la participació en activitats externes al centre és una bona oportunitat per treballar la *perseverança*, l'*autoorganització*, la *responsabilitat* i la *presa de decisions*.

..Si un nen no vol continuar, ha d'assumir part de la despesa i comprometre's a finalitzar.

Els infants i adolescents del Centre Residencial d'Acció Educativa OSONA (Vic), a principis de setembre, tenen una xerrada amb el respectiu tutor per tal d'organitzar el curs, després de fer un repàs de l'estiu i saber com ha anat tot en aquest període. En aquesta xerrada un dels temes importants és el de poder decidir quina activitat

extraescolar voldran fer al llarg del curs que començarà ben aviat. El fet de desenvolupar una activitat extraescolar la valorem de forma molt positiva des de l'equip educatiu, ja que ajuda a socialitzar l'infant o jove en un espai més lúdic, però també exigent, ja que comporta unes responsabilitats i exigències que a vegades no poden venir de gust.

Tant si la demanda és clara, com si el tutor no ho acaba de veure clar, ja sigui per la naturalesa de l'activitat escollida o pel perfil poc adequat que presenta el noi per aquesta, s'insistirà en les dificultats amb les quals es pot trobar i se'l farà reflexionar sobre la seva responsabilitat. Un dels temes que es tindran en compte és el del preu que s'haurà de pagar per a l'activitat. El preu se li comunica al noi, fent-li veure que el fet que ell pugui gaudir d'aquesta, té un cost i els diners que s'hi destinen no es poden fer servir per altres despeses, ja que el pressupost del centre és limitat. Se li dirà que haurà d'acabar el curs i, si ho deixa abans, haurà de fer-se càrrec econòmicament de la despesa que s'ha pagat i no s'aprofita. Els diners sortiran de la retribució setmanal que reben els nois. Normalment, com que en aquell moment ho veuen clar i tenen ganes de començar, diuen que sí, que només faltaria.

Quan a mitjans de curs, suposem al febrer, un noi diu que no vol continuar més, que ja no li agrada el que fa i que no val la pena que continuï, es rescata la conversa inicial i se li recorda el que se li va dir el primer dia. En cas en què ell insisteixi a deixar-ho, si l'activitat és individual i es paga mensualment, se li exigirà que acabi el mes pagat i, si hi ha hagut pagament de matrícula, aquesta es fraccionarà per mesos i haurà d'assumir la part que s'ha pagat i no s'ha aprofitat; si el pagament fos trimestral, se li exigirà acabar el trimestre pagat i si s'ha hagut de pagar matrícula, es farà el mateix que en el cas de pagament mensual. Normalment, en rebre aquesta informació, fa veure que no se'n recorda i vol mirar de fer prevaler el seu cansament i la manca de motivació per continuar, mirant d'evadir la seva responsabilitat econòmica. Davant la inflexibilitat del centre, miren d'acabar el mes o el trimestre, però han de fer front a la part proporcional de la matrícula (que acostuma a

ser una quantitat assumible, però que els fa mal). Quan l'activitat és grupal (juga en un equip federat) se li exigeix acabar la temporada perquè no pot deixar penjats ni al club ni als seus companys. En aquest cas la pressió és molt més intensa i, excepte en algun cas aïllat, sempre es força al fet que s'acabi la temporada i, si no vol continuar la següent, se li permet. En tots els casos, el fet d'assumir una part de la despesa en cas d'incompliment, i com que fa temps que tenim instaurada aquesta norma i de tant en tant s'aplica, tothom ho té molt clar i la majoria de nois acaben la temporada per no veure's perjudicats econòmicament.

Recomanacions per a la seva implementació:

Pensem que és interessant treballar aquest tema de l'activitat extraescolar vinculada a la despesa econòmica que suposa perquè, d'aquesta manera, el noi valora més el que té i el que fa i no té la sensació que el centre ho paga tot sense problemes. També se'ls fa conscients que no tothom pot fer activitats extraescolars, que en aquest sentit ells són uns privilegiats i que ho han d'aprofitar. A més, es tracta d'una activitat escollida per ells i no d'un càstig o imposició.

Un altre exemple de com mitjançant la participació en activitats externes al centre es poden desenvolupar les competències d'empleabilitat, el trobem al CRAE La Llar. Aquest centre té implementat un programa d'Aprenentatge i Servei com un més dels programes adreçats a les adolescents d'entre 16 i 18 anys acollides. Des del recurs es contacta amb entitats que tinguin incorporada la filosofia de l'Aprenentatge-Servei i se'ls proposa la incorporació d'adolescents del centre. Aquesta experiència esdevé un mecanisme per desenvolupar competències com el treball en equip, l'autoorganització, la comunicació, la responsabilitat i la perseverança.

...L'objectiu general del Centre Residencial d'Acció Educativa LA LLAR (Barcelona) és facilitar experiències suficientment significatives perquè les noies, al llarg de la seva estada al centre, puguin adquirir competències bàsiques que els faciliti encarar la majoria d'edat amb unes

garanties mínimes. Tots els esforços dels professionals van encaminats a aprofitar al màxim la potencialitat de les noies i comptar amb tots aquells recursos que són vitals per poder arribar als objectius establerts.

Un dels programes més consolidats, entre altres, i que creiem que ens ha aportat molts bons resultats és l'Aprenentatge-Servei que portem a terme, principalment, en èpoques festives de les noies del centre (Nadal, Setmana Santa, i sobretot estiu). Les noies, després de valorar conjuntament amb els seus tutors quines són les seves preferències respecte a com poden donar alguna cosa d'elles mateixes als altres, se'ls assigna un recurs on hagin de treballar amb professionals i/o equips educatius (escoles bressol, centres oberts, centres de dia de gent gran, bancs d'aliments, granges escola, etc.). Les noies passen a ser un membre més d'aquell equip, amb uns encàrrecs ajustats a la seva edat i nivell de responsabilitat. Duen a terme petits encàrrecs que faciliten que elles soles, per primer cop, s'hagin de veure desenvolupant una tasca d'atenció cap a altres persones, i comencin a desenvolupar capacitats que fins aquell moment no s'havien ni plantejat que podien tenir.

A mode de resum, podem centrar-nos en uns objectius molt generals i en altres més específics, a la vegada que establim indicadors que ens permeten mesurar l'assoliment d'una manera més concreta.

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS	INDICADORS
Crear espais de vincle amb tercers i reflexionar respecte a la mateixa persona.	<ul style="list-style-type: none"> - Potenciar llocs (al marge de La Llar) per aprendre, espais per créixer i sentir-se més segur. - Potenciar l'autoconcepte i l'autoestima. - Fomentar els espais de diàleg, de reflexió, de comunicació i respecte. - Afavorir la socialització i la integració social de les adolescents. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nre. de valoracions positives respecte a la tasca que desenvolupa. - Nre. de vegades que es reforça des de l'entorn la seva persona. - Nre. de conflictes resolts amb habilitats socials adients. - Establiment de noves xarxes socials positives diferents de les quals tenien.
Desenvolupar habilitats socials i autonomia.	<ul style="list-style-type: none"> - Potenciar el treball autònom i col·laborador. - Promocionar l'àmbit personal i social, i millorar la convivència. - Adquirir aprenentatges i competències. - Treballar l'autonomia abans del desinternament. 	<ul style="list-style-type: none"> - Assumeix tasques que desenvolupa sola i de manera correcta. - Se li reconeix al final del procés la tasca que ha realitzat per part dels companys i de les persones a qui ha prestat el servei.
Treballar la promoció de responsabilitats individuals i socials (creació de consciència).	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupar un projecte de vida personal. - Plantejar decisions sobre el que un vol ser i què vol fer. - Treballar l'assumpció de responsabilitats i compromisos. 	<ul style="list-style-type: none"> - Incorpora aquest tipus d'activitats a la seva organització personal. - Expressa plantejaments ètics i morals. - Estableix una relació positiva i d'ajuda amb els qui l'envolten.

L'experiència ha estat impressionant, ja que el 80% de les noies que han participat en aquesta experiència, ha volgut repetir posteriorment. La participació en el projecte els ha enfortit molt la seva autoimatge. Creiem que aquesta experiència recull molts aspectes del desenvolupament de l'adolescent que són imprescindibles per poder visualitzar-se en un futur laboral, fins i tot com a tractament preventiu a les drogodependències. Alhora, també podem dir que ha facilitat, en alguns casos, l'obertura a una xarxa de relacions personals i/o professionals que ha permès que algunes noies poguessin seguir, passada la

majoria d'edat, realitzant pràctiques relacionades amb els seus estudis en aquests recursos. També ha permès que algunes noies s'hagin plantejat treure's el títol de monitora de lleure un cop fets els 18 anys. Us convido que ho proveu!

Al Centre Residencial d'Acció Educativa Voramar s'utilitza la participació en activitats de lleure com a estratègia per reforçar l'autoestima dels nois que no tenen èxit escolar. Els nois acostumen a triar aquelles activitats en les quals tenen més possibilitats de demostrar altres habilitats, i per tant, destacar en altres contextos més enllà de l'escolar. A més, la participació en aquestes activitats també possibilita treballar la presa de decisions i la responsabilitat.

Al Centre Residencial d'Acció Educativa VORAMAR (...) entenem que molts dels problemes es relacionen amb la baixa autoestima, l'autoculpabilització per la seva situació, etc. Per tant, actualment donem molta importància a tot el que envolta al lleure (Lleure Educatiu l'anomenem nosaltres), a què els mateixos infants i joves participen en la decisió de quin recurs se'ls cerca (...). Creiem que aquest és un camí indirecte per tal d'aconseguir també una major motivació ...

Entenem que existeix una relació entre la baixa motivació que molts dels nostres infants i joves mostren a l'escola o institut, la baixa qualificació de les seves notes i els afectes negatius dels joves, entesos com el conjunt d'emocions negatives que sovint senten, com per exemple la baixa autoestima, la autoculpabilització per la seva situació, etc. Per aquest motiu, donem molta importància a tot el que està relacionat amb el lleure (nosaltres l'anomenem Lleure Educatiu), on els mateixos infants i joves participen, a través de les tutories i del PEI (actualment els nois i noies llegeixen i signen el PEI. Més endavant també treballaran en la definició dels objectius), en la decisió d'escollir el recurs més adient per a ells. Creiem que aquest és un camí indirecte per tal d'aconseguir una major motivació dels infants i dels joves, i per tant, reduir el fracàs escolar.

4.6. Activitats de preparació per l'autonomia

La majoria de centres per adolescents organitzen activitats per promoure les

competències bàsiques d'autonomia que necessàriament també suposen l'adquisició de competències bàsiques d'empleabilitat, ja que aquestes últimes són transversals a la vida, com l'autoorganització, la responsabilitat, la presa de decisions i resolució de problemes, la comunicació, etc. Prèviament ja hem citat moltes pràctiques i experiències que aquí no repetirem respecte de la gestió dels diners per la compra de roba, de menjar, la gestió del temps i l'ús del transport públic, així com la participació en tasques domèstiques, etc.

Més enllà d'aquestes activitats, alguns centres expliquen que promouen el que anomenen "megahabilitats", competències per afrontar situacions quotidianes i que requereixen disposar d'un conjunt previ d'habilitats com l'autoorganització, la comunicació i la resolució de problemes i presa de decisions. Així, hi ha centres que treballen amb els joves com gestionar les visites mèdiques i promouen que hi vagin sols; entendre els rebuts, les factures, les notificacions bancàries i fer les gestions habituals; comprendre i afrontar multes i citacions, acompanyant-los en fer una resolució dels problemes correcta i evitant que el problema s'agreugi, etc.

La preparació del projecte de vida cap a l'autonomia li permet al CRAE Voramar treballar amb els joves, especialment als espais de tutoria, la identificació d'aquells interessos i habilitats, i també d'aquelles incerteses i mancances respecte a la seva trajectòria professional/formativa. Els joves han d'anar prenent decisions i realitzant accions concretes al voltant d'aquest àmbit, com per exemple la tramitació de la inscripció a un curs o la cerca de recursos, tallers i activitats amb l'acompanyament del seu tutor per avançar cap als objectius que s'ha plantejat.

Tenint en compte la normalització dels joves tutelats que viuen al Centre Residencial d'Acció Educativa VORAMAR (Tarragona), entenem que els recursos i tallers per treballar aspectes que no es poden desenvolupar a les tutories (de forma individual) o a les assemblees (de forma grupal), com per exemple els aspectes formatius-laborals, s'han de treballar en recursos externs al centre.. Concretament, els aspectes formatius-laborals.

Des de la base del model de les intel·ligències múltiples proposat per H.

Gardner l'any 1983, on senyala que no hi ha una sola intel·ligència en l'ésser humà i proposa que la vida humana requereix el desenvolupament de diversos tipus d'intel·ligències... cal, doncs, identificar les potencialitats i qualitats personals dels joves, i alhora detectar en quin àmbit i tasca es mostren més hàbils. A partir d'aquí, es pot generar un bon enfocament formatiu-laboral. En el marc del PEI i de la tutoria, el jove i el seu tutor o tutora podran desenvolupar aquells aspectes en els quals l'adolescent és més hàbil, i per tant, plantejar conjuntament els objectius de l'àrea formativa-laboral, fet que permet respectar les preferències del noi o noia. Alhora, la identificació de les pròpies intel·ligències i potencialitats també ens ajuda a identificar aquells aspectes on l'adolescent mostra més mancances o és menys hàbil, per tal de poder-los treballar i generar així un major creixement. Aquest treball es duu a terme a través dels espais individuals de tutoria.

Identificades les potencialitats i les preferències del jove, el següent pas és fer el plantejament de futur, en el que es poden donar diverses situacions:

- 1. Seguir una formació reglada per tal d'aconseguir la titulació desitjada i que els obri camí cap a un futur professional desitjat.*
- 2. Seguir una formació no reglada, concretament formació ocupacional. Aquesta formació pot permetre al jove buscar una feina en allò que s'ha format o bé reprendre els estudis reglats (ESO, Formació Professional, etc.).*
- 3. Formació, tallers, aules, etc., sobre aprenentatges concrets que ajudin als joves a l'hora de buscar feina, com per exemple tallers per saber fer un currículum, per conèixer com presentar-se a una entrevista de feina, per treballar aspectes d'habilitats socials bàsiques, etc. Per aquestes formacions utilitzem els recursos que la ciutat i la DGAIA ens ofereixen a Tarragona.*

Els joves realitzen les inscripcions als recursos formatius sols o acompanyats pels seus educadors de referència, depenent del grau d'autonomia dels joves.

La intenció però, és que els nois i noies, a mesura que augmenten en el grau d'autonomia, sobretot a partir dels 16 anys, facin els tràmits i les recerques tots sols.

En resum, utilitzem els recursos que l'entorn de Tarragona ens ofereix (des de la mateixa ciutat a les poblacions properes), i sobretot, els recursos que ens ofereixen des de l'Àrea de Suport a Joves tutelats i Extutelats. Alhora, les Tutories i el PEI també són dos recursos essencials en tot el procés descrit anteriorment. Cal recordar que en el procés intervenen l'educador o educadora tutor, els educadors referents i el mateix jove o adolescent.

També cal comentar que el seguiment es realitza de forma semestral a través dels Informes Tutorials de Seguiment Educatiu (ITSE), on es valoren els objectius definits al PEI i, per tant, si cal realitzar algun canvi.

Ara mateix estem en un procés de canvi i reorganització de com treballar amb els joves i infants acollits al nostre centre, donant-los més veu i apoderant-los en els processos de decisió de tot allò que els afecta d'una manera o d'una altra. Això és més remarcable en els joves més grans, ja que a mesura que s'apropen a la majoria d'edat, els fem agafar més responsabilitats quant a la seva pròpia vida.. Tanmateix, tenint en compte que treballem des d'una visió de normalització de la situació d'aquests joves i infants, intentant que el dia a dia sigui el més semblant a un entorn "normal", tenim presents les nostres limitacions. Per aquest motiu, entenem que els recursos i tallers per a treballar els aspectes que no es poden desenvolupar a les tutories individuals, en el dia a dia a la llar o a les assemblees, cal buscar-los fora del nostre centre. És a dir, en la construcció del projecte professional, que es desenvolupa a les tutories individuals, treballem amb el jove sobre les seves motivacions i sobre la realitat en la qual es troba. A partir d'aquí, es planteja quina formació li convé més. Tenim joves que estan realitzant el que abans es coneixia com a PQPI, o d'altres que estan fent batxillerat. En els dos casos s'ha treballat a través de les tutories individuals. Alhora, si hi ha alguna

competència que s'hagi de treballar a banda es fa una cerca del recurs extern adient, per exemple un taller per aprendre a fer currículums, ja que entenem que en un entorn familiar normalitzat no es realitzen els tallers a casa. Tot i així, també he de dir que no sempre es compleix i de vegades es fan tallers a la llar, com és el cas dels tallers de cuina.

4.7. Lleure i vacances

El temps de lleure i les vacances permeten desenvolupar especialment les competències de *presa de decisions, treball en equip i autoorganització*. La majoria de feines es desenvolupen en entorns humans i la capacitat per integrar-se en els equips determinarà en bona part poder-se mantenir en la feina i promocionar.

Molts joves, durant les vacances, viuen activitats emocionants que els permeten generar vincles amb les persones que les han compartit. Afavorir la participació dels joves en aquestes experiències és fonamental, tot i que a vegades els tràmits necessaris semblen difícils i lents.

Alguns centres expliquen experiències molt interessants durant les vacances que no només afavoreixen el *treball en equip* i/o *l'autoorganització*, sinó també la *resolució de problemes*, i alhora constitueixen un espai col·lectiu que enforteix els vincles entre els joves i els educadors necessaris per desenvolupar el treball educatiu de forma òptima. Així, un dels centres explicava que fan excursions amb els joves, rutes de senderisme, bivacs o fins i tot viatges a l'estranger. Demanen als joves que participin activament en la cerca de llocs econòmics per dormir, en els àpats que faran, en les activitats que volen fer, que s'orientin en els mapes, etc. D'altres aprofiten també per desenvolupar activitats d'*autoorganització*, com per exemple fer guardiola per anar a la bolera, o altres activitats.

Alguns educadors impliquen als joves en les seves activitats de lleure (córrer, anar amb bici, etc.)... Aquests espais són interessants perquè en ells el jove aprèn formes saludables de lleure i descobreix una altra dimensió de l'adult. Aquest últim es constitueix en un referent, tot enfortint el vincle afectiu amb l'educador i, alhora, el jove aprèn habilitats com la *perseverança*, habilitat que requereixen molts esports. En aquests espais el jove deixa de veure l'educador com una figura exclusivament controladora per relacionar-se amb d'igual a igual. Una altra experiència interessant és

que en un centre, si algun dels nois jugava amb un equip (de bàsquet o futbol...), els altres joves amb l'educador anaven a veure'l i l'animaven. Això era molt positiu pel clima de convivència, alhora que enfortia el sentiment de pertinença a una comunitat.

D'altra banda, cal indicar que l'educació en activitats esportives i de lleure permet al jove descobrir-se i construir una autoestima més integral i sòlida. Tots necessitem sentir-nos bons en alguna cosa, i aquesta descoberta dels talents propis –com era el cas d'aquest jove que jugava en un equip de bàsquet– és fonamental per la resiliència de joves que sovint han experimentat el fracàs escolar i que quan es comparen amb els iguals senten que no tenen ni les seves habilitats acadèmiques, ni la seva xarxa de suport social, ni disposen de la roba, comoditats i oportunitats dels seus companys, ni tampoc realitzen activitats emocionants de les quals parlar quan estan amb ells. Cal recordar que l'autoestima és fonamental perquè el jove s'impliqui en projectes formatius i en la construcció del seu projecte de vida. Amb una autoestima deficitària el jove difícilment perseverarà en les activitats, ja que no disposarà de la seguretat per poder desenvolupar les habilitats socials i construir una xarxa de suport d'iguals, etc.

5. Conclusions

Les competències bàsiques d'empleabilitat són indispensables per a poder accedir al món laboral, mantenir una feina i progressar en ella. Però no només són necessàries per a la integració en el món laboral, sinó també per la integració en el món social donat que aquestes competències són transversals en molts aspectes de la vida, com per exemple, la construcció d'una xarxa social, la convivència, etc.

L'estudi ens demostra que, en el dia a dia dels CRAEs, hi ha multitud d'espais i moments que permeten treballar les competències d'empleabilitat. De fet, molt sovint els educadors les treballen sense ser-ne plenament conscients. Prendre consciència d'aquest treball pot facilitar potenciar-lo i fer-lo més efectiu i significatiu. En aquest sentit, seria molt interessant engegar processos de reflexió en els equips educatius que permetin debatre i identificar oportunitats per afavorir el desenvolupament d'aquestes competències que, a més de ser visibilitzades pels mateixos educadors en el seu quefer quotidià i recollides en les diverses programacions del

centre, siguin objecte de comentari i anàlisi periòdic en els espais tutorial amb els adolescents per tal que preguin consciència de l'evolució d'aquestes, i puguin seguir avançant en el seu procés de desenvolupament personal.

Alguns centres tenen programes d'intervenció socioeducativa molt planificats i orientats a desenvolupar determinades competències, sovint coincidents amb les competències d'empleabilitat, que estan demostrant un efecte positiu en el procés de desenvolupament de les competències d'empleabilitat.

S'incorpora un quadre resum d'espais educatius i de competències que permet apuntar quins espais són més idonis per treballar unes o altres competències. Així, els espais que més faciliten el treball de les competències són el tutorial i el d'activitats dirigides dins del centre, mentre que l'espai considerat de lleure i vacances és el que menys oportunitats ofereix.

Pel que fa a les competències d'empleabilitat, les dinàmiques dels CRAEs afavoreixen especialment l'autoorganització, la presa de decisions i resolució de problemes, la comunicació i la responsabilitat i coresponsabilitat. La construcció del projecte formatiu professional i la flexibilitat són competències menys presents.

	Espai tutorial	Activitats dirigides dins del centre	Organització de l'espai domèstic	Assemblea	Participació en activitats externes	Activitats de preparació per a l'autonomia	Lleure i vacances
Autoorganització							
Construcció del projecte formatiu professional							
Presa de decisions i resolució de problemes							
Treball en equip							
Comunicació							
Perseverança							
Flexibilitat							
Responsabilitat i coresponsabilitat							

El context de crisi econòmica actual fa quasi inexistent les oportunitats de treballar les competències laborals amb els joves. Aquesta és una limitació molt important pels educadors si considerem les grans dificultats que tenen els joves per inserir-se en el món laboral i adquirir una certa estabilitat a la feina. No obstant això, si considerem que les competències d'empleabilitat s'adquireixen prèviament a l'entrada al món laboral, en el si de la família i de l'entorn educatiu, ens hem de concentrar a preparar als joves en aquestes habilitats bàsiques per tal que quan tinguin una oportunitat laboral puguin aprofitar-la.

6. Agraïments

Agraïm especialment la col·laboració dels centres residencials d'acció educativa participants en l'estudi per compartir algunes de les pràctiques educatives promotores de les competències d'empleabilitat i contribuir amb aquestes aportacions a incrementar el coneixement al voltant d'aquesta temàtica.

Fem també un agraïment a la FEDAIA per la seva col·laboració en l'inici de l'estudi, així com a la Direcció General d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència per autoritzar l'accés als centres residencials d'acció educativa de Catalunya.

Aquest estudi ha estat realitzat en el marc del projecte "Dificultats en la inserció sociolaboral dels joves tutelats" (EDU2010-16134) finançat pel *Ministerio de Ciencia e Innovación*.